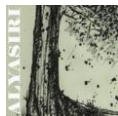

Mänsk-lig-he-tens he-la världs-hi-stor-ja

Tio tålamodsprövande texter,
tio skolteckningar
och en sammanfattande sång

av

Chagall Eriksson

ALYASIRI Bokförlag

Text ett:

Brunos Bergskredsreplik

I princip är historia förstås bara en formlös massa förfluten tid som vem som helst kan göra vad som helst av.

Så är det ju bara, rent principiellt.

Men så är det ju bara rent principiellt.

I praktiken kan varje enskild historia bara se ut på ett sätt. Vår historia, till exempel, måste börja så här:

”Det var en eftermiddag i mars. Vi satt som vanligt och automatpratade vid vårt fönsterbord på *Berggrens konditori* och tittade på folkmassan som sprang fram och tillbaka längs Storgatan utan att någonsin komma någon vart.”

Precis så var det. Skulle man börja på något annat sätt, vore det inte vår historia.

Och nästa mening är lika given och självklar:

”Det måste ha varit 1960, för Uffe var med.”

Så måste det låta av två skäl. Dels kom ju Uffe flyttande från Sundsvall hösten 1959, dels var det ju han som satte igång allting med sitt eviga tjat om vårt ”löjlige landsortsliv”.

- Titta på lantisarna i det här urynkliga civilisationsnöret! Påpälsade och tröga! De ser ut som uppruggade gråsparvar i 30 graders kyla!

Så lät Uffe. Vi gick i taket varje dag, och just den där marseftermiddagen var det Rurik som gjorde det:

- I skuggan mellan de mäktiga fasaderna på Storgatan kan invånarna i vår stad nog se grå och bulliga ut för ett otränat öga, skrek Rurik. Men hur färgstarka blir de inte när de kliver ut i marssolen på det lilla trekantstorget här utanför *Berggrens*! Se, hur solen gör gråsparvarna till blåmesar, domherrar, steglitser! Se, vilken svikt i stegrörelserna! Se, vilken livskänsla! Se de rykande andedräkterna, de lysande ansiktena, de svängande armarna!

Och givetvis satte Ruriks bildspråk i sin tur igång ett gräl om huruvida blåmesar, domherrar och steglitser verkligen kan ha rykande andedräkt, ansikten som lyser i solen, armar som svänger och så vidare!

Kort sagt: I utgångsläget var allt som vanligt. Allt gick runt, runt i enlighet med samtalsautomatiken naturlagar. Men det var sista gången som det var på det viset, för nu kom Bruno med bergskredsrepliken, den som i ett svep gjorde slut på grälet, samtalsautomatiken och hela den världsordning vi hade levt i.

- *Mänsklighetens hela världshistoria är verkligen inte så lätt att se medan den pågår!* mullrade Bruno.

Precis så föll orden: *Mänsklighetens hela världshistoria är verkligen inte så lätt att se medan den pågår!*

Vi begrep förstås ingenting. Men det var vi vana vid. Hur skulle vi kunna förstå Bruno? Han var 22 år, hade fast anställning på *Postverket*, krulligt rött skägg och skarp profil som en antik grekisk argonaut. Vi var gymnasister utan vare sig skägg, profil eller något som helst bestämt utseende.

Men just den här repliken var så extremt obegriplig att vi liksom *KÄNDE* att den hade en fruktansvärd betydelse någonstans långt utanför vår räckvidd. Det var som om Ångermanlands och Jämtlands kontinentalsocklar hade brakat ihop många mil bort, men med sådan kraft att skakningarna nådde ända till *Berggrens*.

Vi kände det som om vår värld höll på att gå under.

Men det gjorde inte Uffe. Vår värld var ju inte riktigt hans än, och han hade inte ens fattat hur obegriplig Bruno var. Han trodde att Bruno hade sagt något som man kunde svara på.

Så Uffe svarade:

- Vad man ser och inte ser beror förstås på observationsplatsen! Mänsklighetens hela världshistoria kan ju inte pågå i urynkliga civilisationssnören! Hade vi där-
emot suttit på *Gambrinushallen* i Sundsvall, bland lan-
dets stiligaste stenhus, nära hamnen och världshaven,
då hade vi kunnat se både det ena och det andra!

Och det var ju så dumt att automatiksvaren spottade fram sig själva ur alla talapparater:

- *Gambrinushallen* i Sundsvall? skrek Olle. Hade du sagt *Grand Central Oyster Bar* i New York...

- ... eller *Café de la Paix* i Paris, skrek Roland.

- ... eller *Slavjanskij Bazar* i Moskva, skrek Mitja.

Alla gästade och skrek. Bruno såg på oss och log.

Sedan sade han:

- Jackpot! Ni har nu hävt ur er exakt den sorts idiotier som jag väntade mig. Ni tror alltså inte att mänsklighe-
tens världshistoria pågår här? Uffe kan tänka sig att
man ser spår av den i Sundsvall, ni andra tror att den
bara äger rum i världens huvudstäder. Men vad är det
då som pågår här? Är det inte mänskligt liv? *Menar ni
att det finns mänskligt liv utanför mänsklighetens hela
världshistoria?* Tänker ni så? Eller tänker ni inte alls?

Vi såg på varandra, vi såg ut genom fönstret, på män-
niskornas rörelser därute, på deras svängande armar,
soliga ansikten, rykande andedräkter. Vi såg in i slag-
skuggan mellan *Tempo*s betongklump och de vackra
trähusen på andra sidan Storgatan. Vi fattade ingenting.
Kontinentalsocklarna mullrade på uppåt Jämtland till.

Bruno log:

- Ni fattar ingenting, eller hur? Känns det tomt i hjärnorna, kanske? Men det är värre än så, småponkar! Det är inte tomt därinne, det skramlar av allt möjligt skräp som samhällskulturen har stoppat i er sedan ni var småbarn! Tänk efter! Har ni nånsin kunnat öppna ett tuggummipaket utan att det har ramlat ut en rätt skrymmande bild av Johnny Weissmuller, Esther Williams eller någon annan *stor och märkvärdig* Hollywood-människa som ni genast har börjat automatbeundra? Har ni nånsin kunnat besöka en frisör utan att hamna bland travar av *Rekordmagasinet*, *Bildjournalen* och andra blädderblad med *stora-världen-skvaller* som omedelbart ätit sig in i era hjärnor? Har ni nånsin kunnat gå på bio utan att *SF-journalen* har skrikit sina hysteriska höghastighetskommentarer om *stora världens märkvärdigheter* rakt in i centrala nervsystemet på er? Kort sagt: Hur skulle ni kunna ha en egen tanke i era hjärnor? Hur skulle ni kunna förstå livet?

Livet förstod vi, tyckte vi. Men vi förstod inte Bruno.

Så vi skrek:

- Det är ju inte i våra huvuden som det skramlar *stora-världen-skräp*! Det är inte vi som tjarar om att vår stad bara är *ett urynkligt civilisationssnöre, ett skidspår mellan två regementen* och sånt! Vi, vi älskar vår stad för att den inte bryr sig om att den är liten utan sticker upp sina torn, skjuter ut sina balkonger och burspråk, blottar sina pilastrar och gesimser och gör sig lika överjordiskt vacker som bergen, niporna och himlarna som speglar sig i älven bakom precis varenda punschveranda...

- "Bakom precis varenda punschveranda", mullrade Bruno. Jesus Kristus! Ni talar som turistbroschyrer! Ni har inget eget språk! Ni kan inte svenska! Ni skulle inte ens kunna beskriva livet här utanför *Berggrens* just nu!

Vi tittade ut. Utanför *Sko-City* stod redaktör Frånberg och lektorsparet Heumann och konverserade. Rurik klämde ihop stämbanden och började tala i det metalliska *SF-journals*-röstläge som varje kväll ekade i *Sagas*, *Teater-Bios* och *Röda Kvarns* salonger:

- I myllret på Storgatan noterar vi några av stadens intellektuella frontfigurer. Lektorsparet Heumann har lämnat sitt trivsamma hem i herrgården Hågesta, ritad av Tessin, och sökt sig ned till det snabbt pulserande citylivet. Där har de nu stött på redaktör Frånberg från *Västernorrlands Allehanda*, och vi kan med blotta ögat avläsa de kolossala intellektuella krafter som därmed sätts i rörelse! Lektorn i grekiska och latin Ella Heumann illustrerar sina tankar med gester, vars like inte setts sedan Sokrates och Aristoteles viftade fram sina filosofier på torget i Aten för drygt tvåtusen år sedan! Se nu hur hon svänger armen upp mot *Berggrens konditori* och... Men vad händer? Kanske på grund av den exceptionella kulturhistoriska centrifugalkraften i rörelsen *slungas en rätta som en projektil ut ur lektorns pälsärm!* Se den långa nakna svansen och de snabba gråbruna rörelserna när rätten försvinner in i snödrivan!

- Bryt! skrek Bruno. Det är outhärdligt! Bara tomma ord! Bara stil! Hela ramsan fungerar på vilken hus- och människosamling som helst var som helst i världen! Inte ett ord om det unika, äkta och reella liv som äger rum *bara här och ingen annanstans i universum!*

- Men rätten! försökte Rurik.

- Visst, rätten flög ur pälsärmen, Heumanns och Frånberg står där ute... Men det är ju bara några kanelkorn sanning på en tjock och kletig språkgröt utan mening! "Herrgården Hågesta, ritad av Tessin" byggdes 1839-41, då Tessinarna för länge sedan hade lagt sig tillrätta i sina gravvalv nere i Stockholm och slutat rita hus! Och

har ni varit inne i Hågesta och trivts? Tycks det inte först och främst vara gott om lagom trevliga råttor där? Ni droppar namn, ni blåser upp, ni förstorar, ni vet inte vad livet är, vem som lever det och var det pågår!

Det var som ett jordskred. Stenblockssanningarna rasade ur Brunos skägg. Det spreds en unket jordig stank av nyblottade realiteter! Allt som Bruno mullrade fram var äckligt obegriplig stenhård sanning – som krossade vår världsbild! Det var Ragnarök, världens undergång!

Så var det.

Men vi överlevde. Ragnarök är ju inte den slutgiltiga katastrofen. Efter Ragnarök uppstår en ny värld som badar i *historiens* och *efterhandsperspektivets* milda ljus, det ljus som lyser när *allt redan har hänt* och kan *berättas* och *förklaras* och man kan "föra sig till minnes märkliga öden", som *Völuspa* säger om livet efter Ragnarök.

Så var det på *Bergggrens* också. Bruno krossade vår världsbild, men log milt hela tiden. För första gången insåg vi vad det betyder att tiden *är igång*. När tiden går förvandlas *absolut allt* till historia. Tiden naglar fast *absolut allt* i ett ofrånkomligt förflutet som bara kan se ut på ett sätt – som ingen kan ändra på! Tiden driver livet framför sig rakt in i den *slutgiltiga historien*.

Ser man världen i det ljuset, känner man ömhet för allt man ser. Vi kände ömhet för Heumanns när vi såg dem gå vidare längs Storgatan, skrattande, stampande med fötterna och flaxande med armarna för att tvinga ut eventuella kvarblivna råttor ur päls- och rockärmar, underkjolar och byxben. Vi såg dem i ett nytt tidsperspektiv. Vi såg att de skulle försvinna. Och därmed var de inte längre utbytbara lektorer och samhällsrekvisita för våra ögon. De var *unika individer* och *personligheter*. De fanns i *en enda uppsättning i hela universum, just här och just nu!*

Även för Frånberg kände vi ömhet. Han stod och betraktade Heumanns avtåg och skakade på huvudet inför den existentiella gåtfullhet, som *individer* och *personer* genererar, och som *redaktionschefer* ägnar sitt liv åt att förklara bort i skenbart glasklara analyser. För ett ögonblick hade redaktionschefen Frånberg blivit en evigt outbyttbar och absolut unik individ.

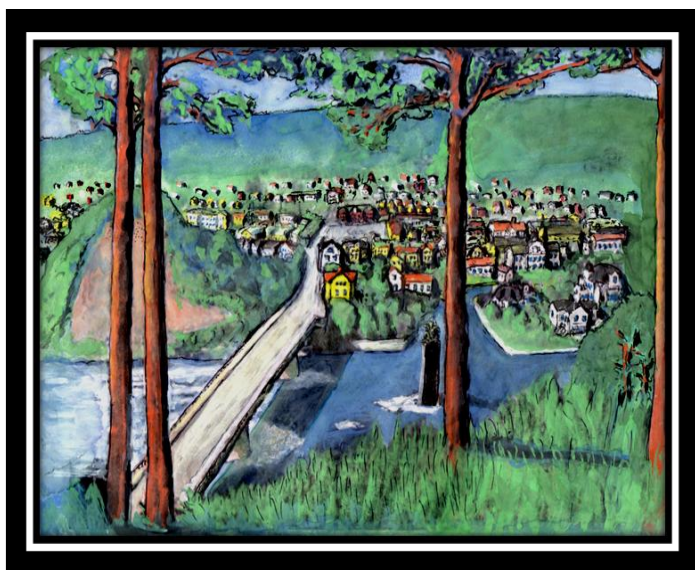
Men så blev han utbyttbar *redaktionschef* igen, sträckte ut en arm, grep en passerande gymnasist i axeln, snodde honom runt och yttrade något mycket anmärkningsvärt till honom. Gymnasisten stelnade till, rörde på läpparna några gånger, nickade och gick vidare.

Vi kände gymnasisten mycket väl. Han var en av oss. Men nu, i historiens milda ljus, var även han som ny. Han hade blivit genomskinlig. Vi såg hur tydligt som helst att det blåste en väldig storm i hans bröst. Det syntes redan på den stötiga gången, den oroliga blicken, de fladdrande läpparna.

Även denna gymnasist skulle tiden skjuta framför sig mot förintelsen, såg vi. Och då såg vi förstås också både hur absolut unik han var – och hur *representativ* han var just därför att han var så unik! För det som alla där ute på Storgatan och inne på *Berggrens* hade gemensamt var ju just att de var *unika*. Som *unika individer* och *personer* hade de alla samma oroliga blick, stötiga gång, fladdriga läppar! För första gången i våra liv förstod vi på allvar att det stormade i allas bröst!

Men gymnasisten fortsatte upphetsat uppför Storgatan – och givetvis rakt in på *Berggrens*!

Tavla ett: Bergskredsupplevelsen

På tre teckningslektioner gjorde Mitja en bild av vår bergskredsupplevelse. Han kallade den "Tvärsnitt av överjordiskt vackert civilisationssnöre i historiens milda ljus. Sommarmorgon klockan 01.32". Rurik var kritisk: "Titeln är låtsas-exakt och du målar låtsasrealistiskt! Egentligen är ingenting som det var! Var är *Berggrens*? Det var ju där det hände! Och var är snön? Det hände ju på vårvintern!" Med en suck förklarade Mitja sin estetik: "Jag är inte realist. Jag målar inte av *Berggrens* och Storgatan. Jag målar *mening* och *betydelse*! Jag målar vår upplevelse av alltings förgänglighet i historiens milda ljus. Då är forsen det bästa motivet, och den syns bäst på sommaren. Forsen är nästan det mest oföränderliga man kan tänka sig, men till och med den försvinner när stadsfullmäktige snart beslutar om ett kraftverksbygge som tar död på den!"

Vår teckningslärarinna Ella, som liksom alla teckningslärare var svag för det moderna konstillivets ytligheter, gillade titeln. "Så skulle en tavla i världens främsta storstadsgallerier kunna heta", sade hon och gav Mitja stort A.